

ישיבת מרכז הרב

שיחת מו"ר ראש הישיבה

הרה"ג הרב יעקב שפירא שליט"א

פרשת לך-לך

שנה שלוש-עשרה תשפ"ב

תרפ"ד-תשפ"ב 98 ישיבת מרכז הרב

ונברכו בך כל משפחות האדמה

"ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך, ואעשך לגוי גדול ואברכה ואגדלה שמך והיה ברכה, ואברכה מברכיך ומקללך אאור ונברכו בך כל משפחת האדמה" (בראשית יב, א-ג). נתחיל דווקא מהפסוק השלישי ונחזור אח"כ להתחלה. הקב"ה אומר, אני אברך את מברכיך ואקלל את מקלליך, ונברכו בך כל משפחות האדמה. אז את מי הקב"ה יקלל? זה פשט, עוד לפני שמו"ת. אם הקב"ה יקלל את מקללי אברם, אז ממילא לא נברכו באברם "כל משפחות האדמה" אלא חלק מהם?

את התשובה אתם יודעים לבד. יש אנשים שאם יקרה לפניהם בדרך לא קן ציפור אלא רב, ת"ח, הם ידברו נגדו, חלק בגלוי, חלק מאחורי הגב, כל מה שהם יוכלו. אם יש מישהו שהוא ת"ח, הוא ייהפך לבטן הרכה שאפשר לחבוט בו ולהאשים אותו בכל מה שרק אפשר. אבל אם תלך ותשאל מישהו אחד מאותם אנשים, לא משנה מי, למי אתה רוצה שהבן שלך יהיה דומה, לאותו רב שאתה משמיץ אותו, או לאחד השכנים שלך שאתה לא מדבר נגדם, אז אם הוא אדם אמיתי הוא יענה שהוא מעדיף שבנו יהיה ת"ח, אדם עם מוסר אמיתי. אומרת התורה, לאברם יהיו גם מקללים, אבל לא סותר את זה שנברכו בו כל משפחות האדמה. המקלל ידבר נגד ת"ח, אבל בסדר לבו הוא יעדיף שבנו יהיה כמו אותו ת"ח, יהיה אדם תורני ומוסרי. לא צריך לבדוק את זה, זה בדוק ומנוסה. ומי שטועה בזה טועה גם בדבר משנה וגם בסברה, הוא טועה בכל. זו המציאות.

ואגדלה שמך

התורה אומרת שאברהם אבינו היה צריך ללכת משלושה מקומות, ארצך, מולדתך ובית אביך. כותב רש"י: "לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים: ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם; לכך הוזקק לשלשה ברכות הללו שהבטיחו על הבנים ועל הממון ועל השם". אני מכיר כמה אנשים, אולי גם אתם מכירים, שכשהם נמצאים במקום הטבעי שלהם אין להם שום שם, אבל מחוץ למקומם רואים פתאום מודעות "ברוך הבא הגאון הצדיק", "כבוד קדושת מו"ר", לפעמים דווקא לא במקום הטבעי של האדם אלא במקום אחר הוא 'משחק אותה'. כמובן שלא מדובר על זה אצל אברם אבינו. יש פירוש נוסף ברש"י ישן, "וזהו ואגדלה שמך הריני מוסיף אות על שמך, שעד עכשיו שמך אברם מכאן ואילך אברהם ואברהם עולה רמ"ח כנגד איבריו של אדם".

כתוב בספר תהילים ואומרים את זה בתפילה, "לכולם שמות יקרא" (תהילים קמז, ד). על מה זה נאמר? על הכוכבים. הגמרא (ב"ב ח:) אומרת "ומצדיקי הרבים ככוכבים" (דניאל יב, ג), מי הם? אומרת הגמרא, אלו מלמדי תינוקות. למה מלמדי תינוקות הם מצדיקי הרבים זה מובן, אבל למה הם ככוכבים? במה זה מתבטא? כותב הרב במאמרי ראי"ה: "איתא בזוהר שכל כוכב הוא עולם שלם ומלא. אע"פ שלנו מרחוק הוא נראה כנקודת אורה, כמו כן נפש כל תינוק מישראל הוא עולם שלם ומלא. ומלמדי תינוקות עושים עולם מלא, ולכן אמרו שמצדיקי הרבים הם ככוכבים". אדם יכול להיות מלמד יחידי אבל הוא בונה עולמות. כל ילד זה עולם מלא. "אל תגעו במשיחי" (תהילים קה, טו), כתוב (שבת קיט:) שזה נאמר על תינוקות של בית רבן. המלמדים הם כמו כוכבים, כי כל ילד הוא עולם מלא. לכולם שמות יקרא, כותב הרב במאמרי ראי"ה על חנוכה, ששמו של כל אדם זו המהות שלו. הגמרא אומרת שרבי מאיר היה בודק בשמות, מדייק בשמו של האדם כדי להבין את המהות של האדם. החסידים הראשונים שהיו יודעים לקרוא קוויטלך, הם היו יודעים לפי השם משהו שמעיד על מהות האדם. מה שהדרך ממעטת את השם, הכוונה היא שבמקום הטבעי של האדם יותר קל לו למלא את התפקיד

ניתן להירשם לקבלת הגליון בדוא"ל בכתובת Mercazharav@gmail.com,
ובקבוצת הווטסאפ דרך הקישור - לפלאפונים מסוננים

שלו. לכולם שמות יקרא, על זה אומר רש"י על אברהם אבינו, הדרך ממעטת את השם. וכשאדם יוצא מהמקום הטבעי שלו הוא מאבד קצת את היכולת לעשות את מה שבאמת מוטל עליו.

ביטוי מהותו של האדם

כותב הרב באורות הקודש (ח"ג עמ' קל"ז): "כל החולשות הגופניות והרוחניות, כל המחשבות הפסולות, וכל הרעיונות המדלדלים, המטשטשים את הכשרון ואת הבהירות הנשמתית, באים רק מחסרון הארה של הנשמה העצמית, חסרון הזלת טל החיים היסודי, של הרצון וההרגשה, ההכרה והתשוקה, ממהותה הפנימית. על ידי מעשים רעים ונטיות עכורות מתחשכת אורה של הנשמה, ומעינה נכבש, והאדם סופג לו את רוחניותו מכלים אחרים, מרשמי חוץ, של עולמים, ספרים, נפשות ומעשים, ורשמי החוץ פועלים עליו בצורה מדולדלת. אז התוכן הפראי של הגוף מתגבר, בצורה של שממון ושל הריסה והאדם הולך בלא כח לפני רודפיו, אבד אז את היסוד, הצינור המשפיע לעצמיותו ממקור החיים המיוחד לו, את הפסוק שלו, את האותיות של שמו שבתורה. ודמיון הבשר הולך ומרעיש, חובט בו בכל שוטי ברזל, והוא קבור באדמת עפר קברו החומרי, וכבול בכבלי זוהמא, ענן השכחה החשוך סובב את כל מלא קומתו, ואת שמו לא ידע".

כתוב במידות ראי"ה (כבוד, פסקה ד): "כל מה שהשלמות הפנימית יותר חסרה כן הטבע מחפש להשתלם לצד חוץ. רק במעמד שפלות הנפש יתעורר חשק להתהדר לפני אחרים, בין במה שיש בו בין במה שאין בו. ועל כן חייב האדם להגדיל את רושם השלמות הפנימית, ודבריו ביחושו להכרת עצמו לאחרים יהיו תמיד במשקל הראוי". למצוא חן בעיני אנשים בדברים לא אמיתיים, זה מעיד שחסר לאדם בשלמות הנפש. כתוב בליקוטי מוהר"ן על הפסוק "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא" (שמות ג, ה), שאם אדם יוריד מעצמו את המנעולים וההרגלים שהוא סובב את עצמו בהם, הוא יגלה שהוא עומד באדמת קודש. הוא כבר לא ירגיש מי אני ומה אני וכו'. כל זה כלול ב"ואגדלה שמך", שהדרך לא נותנת לאדם לבטא את המהות שלו.

כללות וסגולת ישראל

בעולת ראי"ה חלק ב' אומר הרב על דברי חז"ל "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" (סנהדרין י, א) "אין היחיד נטבע בים הכלל בתור דבר אבוד במציאות כגודל האחדות של כלל האומה, כגדולתה של הנשמה הכללית, הרוכבת בגאון ד' על במתי שמים וארץ, כי היא הפרטיות הגדולה של כל נפש מישראל, של כל נשמה פרטית. עולם מלא הוא כל יחיד, עולם מלא הוא בפני עצמו, כלול ועשיר, גדול ונשגב, הוא חלקו הפרטי בהוד הנצח, וגון מיוחד וצבע בהיר וחדש הוא נותן בעוזו על מלא כל. חלק חטוב, חשוב וניכר, יש לכל אחד מיוחד שבישראל בעוה"ב, והחלק הזה, בעשרו וגודל קדשו, עם זה הוא אחוז ואחוד בכללות כל ישראל". דהיינו, תמיד מרבים לדבר על אחדות וכלל ישראל וכו'. המהר"ל בנצח ישראל (פרק י"א) שואל, למה התורה לא מפרטת לנו מי היה אברהם אבינו, מה הוא עשה, אין תיאורים עליו. על נח כתוב שהוא היה צדיק תמים, מדוע על אברהם לא כתוב? עונה המהר"ל שזה בגלל שהבחירה באברהם אבינו הייתה סגולית, ולא בגלל מעשיו. ובפרושו על פרקי אבות מוסיף המהר"ל שזה לא נאמר רק על אברהם אבינו, אלא גם בכלל ישראל. ולכן אם נשים לב, בפסוקים כשהקב"ה ברך את אברהם הוא ברך אותו באופן אישי, וגם כשהוא ברך אותו על א"י הוא אמר "לזרעך אתן את הארץ" (בראשית יג, טו). וכששרה הרתה כתוב "וה' פקד את שרה כאשר אמר, ויעש ה' לשרה כאשר דבר" (בראשית כא, א). לכאורה זה אותו דבר. החזקוני אומר שסוף הפסוק, ויעש ה' לשרה כאשר דבר, נאמר על "לזרעך אתן את הארץ". הייתה השגחה על אברהם אבינו לא רק שתהיה לו את הארץ באופן אישי, אלא גם בתור הגרעין שממנו יצא כלל ישראל. ואומר המהר"ל, שהבחירה גם באברהם אבינו וגם בכלל ישראל הייתה בגלל הסגולה שיש בנו.

הרב כותב באגרת תקנ"ה שהזמן המיוחד להתגלות הצד הסגולי בישראל זה בתקופה שלנו. בעקבתא דמשיחא והלאה, אז מתגלה יותר ויותר הצימאון לקל חי. וככל שזה יהיה יותר בשקט זה יכנס יותר עמוק, ככל שהתקשורת תדבר על זה פחות, כך יהיה יותר טוב לכולם. זה זמן שמתגלה בו הצימאון גם של היחיד וגם של הכלל. על זה אומרת התורה לאברהם אבינו, הדרך ממעטת את השם, את מהות האדם, לכן צריך ברכה מיוחדת, ואגדלה שמך.

ואת הנפש אשר עשו בחרן

אומר רש"י, אברהם, אב המון גויים. זה לא רק תפקיד ייחודי באופן אישי, אלא כל כלל ישראל כלול באברהם אבינו. אומר הרב בעין אי"ה (ברכות, א, קכ): "שלמות האדם היא שיהיה משתדל בשלמות עצמו הפרטי בכל האפשרי. אבל עם זה יהיה נגד עיניו כי אין שלמותו הפרטית נגמרת כ"א בשלמות הכלל כולו והצלחתו בההצלחה הלאומית הישראלית, ומזה יעלה להההצלחה האנושית בכללה. ויש

להשמר, שלא תשיאהו תשוקתו להשלמת הכלל למעט בשלמות עצמו במעשים טובים ומדות טובות. כי אי אפשר להצליח את הכלל כ"א בהיות כ"א מפרטיו שלמים ומוצלחים. ולאידך גיסא, לא יעלה על דעתו שיוכל לעלות על מעלת שלמותו בהיותו בלתי עורג בכל לב לשלמות הכללי והצלחתו. רק בהקבץ יחד זריזותו בשלמות הפרטי עם מעייניו לשלמות הכלל והצלחתו, אז יזכה לאשרו האמיתי". זה היה אברהם אבינו, אברהם אבינו כשהוא מקיים את רצון ה', לך לך, הוא לוקח את לוט בן אחיו וכל רכושם אשר רכשו, ולא שוכח לקחת את הנפש אשר עשו בחרן.

רש"י אומר (בראשית יב, ה), "הנפש אשר עשו בחרן, שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים, ושרה מגיירת הנשים". כמובן גיור אמיתי. אונקלוס אומר, "דשעבידו לאורייתא". הזכרנו כבר שכתוב בגמרא (סנהדרין צז.) שאלפיים שנות תורה התחילו מאז שאברהם אבינו לימד תורה, ועל זה נאמר הפסוק "את הנפש אשר עשו בחרן". אבל אם אברהם אבינו לימד תורה, הוא למד תורה קודם, אז למה אלפיים שנות תורה מתחילות מאז שאברהם אבינו לימד תורה ולא מאז שהוא התחיל ללמוד? גם נח למד תורה, למה לא מתחילים ממנו? כבר נענה על זה.

הייתי פעם בברית אצל נכד של ר' אריה לוין, מישהו שהכרתי, והגעתי להגיד מזל טוב ובאתי אח"כ ללכת. הסבא שם אמר לי, אם אתה ממהר כנראה שיש לך איזה "שעבודא דאורייתא". הוא התכוון לאונקלוס הזה, לא שאתה שעבוד אתה חייב למישהו כסף, אלא שעבוד לתורה עצמה. אמרתי לו, נכון, והלכתי... **אומר התנחומא** בפרשת ויגש, ממי אברהם אבינו למד שאח"כ הוא לימד אחרים? אומר המדרש שהוא למד מעצמו. דעה שנייה, שתי כליותיו לימדו אותו תורה. אברהם אבינו, איש החסד, עשה את החסד גם בתורה. "ותורת חסד על לשונה", (משלי לא, כו) אומרת הגמרא בסוכה (מט:), זה נאמר על מי שלומד תורה ומלמדה לאחרים. אצל אברהם אבינו לא הייתה מציאות שאינה של חסד, הכל היה חסד, ללמד.

תורת חסד

מה זה חסד? מה זה חסיד? המסילת ישרים בפרק י"ט אומר כמה דרגות, אחת מהם זה מי שעושה את רצון הבורא גם לי ציווי. הוא מביא דוגמה, בן שמכבד את אביו ויודע שהוא אוהב תה, הוא מביא לו כוס תה גם מבלי שהוא מבקש. כתוב בהלל, "חסידיך עושי רצונך". אברהם אבינו למד תורה עוד לפני שהיה מתן תורה, לפני שהיה ציווי של הקב"ה. "עם נבל ולא חכם" (דברים לב, ו), כך כתוב בתורה. אומר תרגום אונקלוס שם "עמא דקבילו אוריתא ולא חכימו". איך אפשר לומר שמי שקיבל תורה ולא החכים הוא עם נבל? אומר הגר"א בקול אליהו על התורה, אדם שהוא באמת ישר מאוד, הוא זוכה לדרגת אברהם אבינו. מי שבאמת שתי כליותיו מלמדות אותו, מזכות אותו שהוא ידע תורה. על זה כתוב עם נבל ולא חכם, הייתם צריכים שיצוו אתכם. אבל מאז שהיה מתן תורה אנחנו עושים בגלל הציווי. "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה" (ב"ק פז.). אברהם אבינו, האבות, היו קודם. מידת אברהם אבינו הייתה מידת החסד. בהקפות בשמחת תורה למי המנהג שכתוב בסידור אומרים בכל הקפה פרק תהילים, ואומרים בכל הקפה שהיא כנגד אחד משבעת הרועים, וההקפה הראשונה היא כנגד אברהם אבינו, מידת החסד.

לך לך

שואל השפ"א, הקב"ה אומר לאברהם אבינו ללכת ולא אומר לו לאן, למה הוא לא אמר לו שהוא הולך לא"י? אותו דבר כתוב גם בסוף הפרשה בעקדה "ולך לך אל ארץ המריה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך" (בראשית כב, ב). בתחילת הפרשה כתוב "אשר אראך", בעקדה כתוב "אשר אומר אליך", ובשניהם לא כתוב במפורש שהקב"ה הראה לו או אמר לו. הקב"ה לימד את אברהם, שבהשגות רוחניות לא לחפש את זה כמו דבר גשמי, צריך להרגיש את זה. חז"ל אומרים (בראשית רבה נו א) שאברהם אבינו ראה לפני העקדה ענן קשור על ההר, הוא ראה שיש שם רוחניות, אז הוא הבין שזה מקום קדוש. זה נכון בא"י וזה נכון בהר המוריה.

החת"ס על התורה בספר תורת משה כותב שנתגלה לאברהם אבינו שא"י היא הארץ "אשר אראך", רק בעקדה. שם היה גילוי שכינה. לכן כתוב שאברהם קרא למקום הזה "יראה" (בראשית כב, יד). יראה מלשון עלייה לרגל ששם אנחנו באים להיראות לפני ה', "כשם שבא לראות כך בא ליראות" (חגיגה ב, א). ושם יש גילוי שכינה, פותחים את הפרוכת ומראים לעולי רגלים את הלחם "חם ביום הלקחו" (ש"א כא, ז). ושיא הקדושה והשראת השכינה הם במקום המקדש.

כתוב במרגלים, "וכל מנאצי לא יראוה" (במדבר יד, כג), שואלים השפ"א והליקוטי תורה, הרי הם היו שם, הם כבר ראו? שניהם עונים אותה תשובה בסגנונות שונים, שאפשר להסתובב בארץ, אבל אם לא ראית שהיא ארץ חמדה טובה ורחבה, אם לא הרגשת עלייה רוחנית, לא ראית אותה! הם טיילו בה, הם לקחו כמה פירות, הם לא באמת ראו. אברהם אבינו אמר לנעריו בעקדה, "שבו לכם

פה עם החמור" (בראשית כב, ה), ואומרים חז"ל (קידושין סח.), עם הדומה לחמור. ומסביר המהר"ל שהכוונה לחומריות. למה הם חומריים? הם לא ראו את הענן קשור על ההר, אין להם קשר לרוחניות. פעם בא מישהו לאדם גדול ואמר לו, אין לי מתיקות בלימוד. אמר לו אותו גדול, מה היית אומר לאדם שאתה שם לו דבש על הלשון והוא לא מרגיש מתיקות, הבעיה בדבש או בלשון? צריך לדעת למצוץ את הדבש כמו שצריך, אבל הדבש הוא מתוק תמיד. כך גם בלימוד. אומר החת"ס, זו הייתה דרגת אברהם אבינו, הוא נהנה מדברים רוחניים.

כה יהיה זרעך

יש לשאול, אבל לא היו לא רק רגשות לדברים רוחניים, הרי אברהם אבינו קיבל ציווי ללכת לא"י "להנאתך ולטובתך", מה הניסיון שיש בזה? מה הניסיון ללכת למקום שבו האדם יזכה לברכה בכסף ובבנים ובשם? נכון שקשה קצת לעזוב את המקום שאתה רגיל אליו, אבל זה לא ניסיון כזה גדול, בטח לא אצל אדם גדול כמו אברהם אבינו. הפשט הוא, אם אדם לא פרוש לגמרי מהעוה"ז, הוא יודע להנות, אבל הוא מעלה לדרגות רוחניות גם את הדברים הגשמיים, זה דרגה הרבה יותר גבוהה. אברהם אבינו נטע אשל לשם ה'. הוא עשה דבר גשמי, בשביל לקדש שם שמיים. אברהם אבינו עשה הכנסת אורחים עם כאלה שנדמו לו כערביים, אבל את הכל הוא עשה כדי לקדש שם שמיים. וגם שם הוא דאג שהע"ז תשאר בחוץ.

כשהקב"ה הוציא את אברהם אבינו והראה לו את הכוכבים, אמר לו: "כה יהיה זרעך" (בראשית טו, ה). אומר החידושי הרי"ם שאין הכוונה רק כמו הריבוי, אלא שהוא נמצא למעלה. אנחנו לא יודעים מה המרחק המדויק, גם היום. כמו שהבאנו בהתחלה, מלמדי תינוקות נמשלו ככוכבים, כי כל תלמיד הוא עולם מלא. וגם המלמד מתייחס לכל תלמיד כאילו הוא עולם מלא. זה מה שאברהם אבינו עשה, לקח כל דבר שאפשר להאהיב אתו שם שמיים על הבריות. לא רק דברים רוחניים, אלא גם דברים גשמיים שהם להנאתך ולטובתך.

בין אברהם ללוט

איך אברהם אבינו קירב את כולם, רק לאדם אחד הוא אמר "הפרד נא מעלי" (בראשית יג, ט) – בן אחיו. בלי שום פרוטקציה. לוט הציל את אברהם אבינו, הוא רצה לגמול איתו חסד, הרמב"ן אומר שהוא רצה שאדם בגיל 90 לא ילך לבד, ולכן אח"כ אברהם אבינו הציל איתו. למה אברהם גירש אותו? כתוב שהיה ריב בין רועי מקנה אברהם לרועי מקנה לוט. בדר"כ הריבים מתחילים ככה, לא מאברהם ולוט עצמם, אח"כ קורה מה שקורה. למה אברהם היה חייב לגרש אותו? התורה אומרת למה, שלוט ראה את כיכר הירדן כי כולה משקה. כל מה שהוא ראה הוא תרגם ליין. אומרת הגמרא במסכת נזיר שכל מה שהוא ראה הוא תרגם לעבירה. סדום זה המקום הכי נח לעבירות. זה היה ההפך המוחלט מאברהם אבינו. אברהם אבינו עשה מהכל מצוות. צריך לקרב, אין ספק. הצדיקים הטהורים אינם קובלים על הרשעה אלא מוסיפים צדק, זה נכון. אבל זו לא סיסמה להכשיר כל שרץ. הגמרא בנזיר מפרטת כל מיני דברים רעים שלוט חשב, זה ההפך המוחלט מאברהם אבינו. אברהם הפך כל דבר גשמי לרוחני, ולוט הפך כל דבר רוחני לגשמי. כתוב בנביא "ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש לה'" (זכריה יד, כ), גם מצילות הסוס ישמשו לדבר רוחני. זה דבר שרק אברהם אבינו, רק עמ"י יכול לעשות. לוט וחבורתו אינם יכולים להגיע לדרגה כזאת. לכן אברהם אמר ללוט הפרד נא מעלי. רש"י אומר שכל עוד שלוט היה עם אברהם, הקב"ה לא יכול היה לדבר עם אברהם אבינו. זה לא רק דין של אוי לרשע ואוי לשכנו.

יש פסוק "לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" (דברים ח, ג), כתוב בשם הבעש"ט, אין הכוונה שאדם לא יאכל לחם, אלא שהלחם יהיה הבסיס שעליו תהיה הרוחניות. את זה לוט לא יכול היה להבין, ולכן אברהם נפרד ממנו.

ועם כל זה, ולא נדבר על הנושא הזה היום, צריך לזכור שהמשיח יצא מרות המואביה. איך אפשר להבין את זה? אלא רות תקנה את חטאו של לוט. "ותרא כי מתאמצת היא ללכת" (רות א, יח), במסירות נפש, כדי להתחבר לעמ"י, לכן היא זכתה שמלך המשיח יצא ממנה. זה לא היה בזכות לוט, אלא למרות מעשיו של לוט. כתוב בחז"ל ששורשו של המשיח היה בסדום, אבל זה רק השורש, בפועל הוא יצא בזכות רות. אמר לי פעם יהודי חכם, איפה המשיח יכול לצמוח? במקום שהכלה והחותנת חיים בשלום... בעז"ה שנזכה כולנו לקדש שם שמיים, להיות מחסידיך עושי רצונך ונזכה לביאת משיח צדקנו בב"א.

שבת שלום!